

land, tegenover het Rijk, is en blijft van betekenis. Geen hervorming mag deze rechtstitel zonder volstreekte noodzaak aantasten'; er moet een sterker kabinet ontstaan; 'de coördinerende positie van de voorzitter' moet onderstreept worden - 'Hare Majesteit de Koningin verenigde zich met deze overwegingen en droeg mij op, het bestaande kabinet daartoe te hervormen.'

Wat de werkwijze der ministers betrof, leek het Gerbrandy wenselijk dat zij 'in alle belangrijke zaken' de koningin op de hoogte zouden houden, dat hij als minister-president bevoegd zou zijn, 'zaken, meerdere, maar niet alle ministers rakende, in behandeling te doen nemen, hetzij onder zijn leiding of onder leiding van de door hem aangewezen naastbetrokken minister', en dat alle ministers hun ontslag zouden indienen 'op een geschikt moment bij en na' (vreemde formulering!) 'de terugkeer naar Nederland.'

Drie 'hoofddoeleinden van de gemeenschappelijke arbeid' onderscheidde hij verder: 'de meest krachtige deelname aan de oorlog', 'de voorbereiding van de vrijmaking van het moederland' en het afdoen van de lopende zaken. Wat dat laatste betrof, schreef hij o.m.: 'Elke minister doe eigen zaken af en stelle zich voor belangrijke zaken zelfstandig met Hare Majesteit de Koningin in verbinding. Dit versterkt de positie van het kabinet' (integendeel: het zou de ministers van elkaar isoleren) 'en is constitutioneel het meest zuiver.' Voorts: 'Gedurende de korte tijd dat het teruggekeerde kabinet in Nederland zal opereren, krijgt iedere minister zijn normale portefeuille terug.'

Hoe zat het met die tweede taak: 'de voorbereiding van de vrijmaking van het moederland'?

Vasthoudend aan de denkbeelden die hij in april in zijn strikt geheime nota aan de koningin voorgelegd had (stuk dat geen van zijn ambtgenoten kende!), schreef Gerbrandy: 'Een commissie, bestaande uit de vier naastbetrokken ministers' (Gerbrandy, van Boeyen, Furstner, en, voorzover nodig, ook Steenberghe),

'behoort deze aangelegenheid grondig voor te bereiden. De minister-president rapporteert over de algemene opzet aan Hare Majesteit de Koningin, hetzij alleen, hetzij tezamen met admiraal Furstner, al naar gelang Hare Majesteit, die bij de terugkeer het middelpunt vormt, dit praktisch oordeelt. Bij deze vrijmaking komen aan de orde: de militaire organisatie, de staatkundige organisatie en de overgangstoestand, de zuivering der politie, de berechting van verraders, de afzetting van ongewenste ambtenaren, de organisatie van een staatsdienst die snel en krachtig werkt.'

In een Bijlage gaf Gerbrandy de taak van de Commissie-Terugkeer nog iets gedetailleerder aan: hij sprak van 'een vaststelling van de bekendma-